

Závery a odporúčania II. národnej konferencie Stratégia environmentálnej výchovy a vzdelávania na školách SR

Druhá národná konferencia Stratégia environmentálnej výchovy a vzdelávania na školách SR sa uskutočnila vo Zvolene v dňoch 8.–9. septembra 1998. Zúčastnilo sa na nej približne 300 pracovníkov škôl, rezortov a inštitúcií. Bolo prihlásených 112 referátov v pléne a štyroch sekciách. Súčasne bolo prezentovaných väčšie množstvo posterov.

Účastníci konferencie konštatujú:

Druhá národná konferencia o stratégii environmentálnej výchovy a vzdelávania na školách SR nadväzuje na prvú národnú konferenciu (1995), ktorej predchádzala podobne zameraná celonárodná konferencia r. 1994. Závery a odporúčania z týchto podujatí prispeli k zvýšenej starostlivosti o túto problematiku. Na podnet Ministerstva životného prostredia SR prijala vláda SR 25. novembra 1997 uznesenie č. 846, ktorým schvaľuje koncepciu environmentálnej výchovy a vzdelávania. Koordinačná komisia pre oblasť environmentálnej výchovy a vzdelávania pri MŽP SR bola pretvorená na Ústrednú radu pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie s väčšími kompetenciami. Všetky vážnejšie odporúčania I. konferencie boli zabudované do 37 opatrení vlády SR na zvýšenie účinnosti environmentálnej výchovy a vzdelávania. Zaktivizovala sa činnosť Stálej komisie pre environmentálnu a ekologickú výchovu na vysokých školách v SR. Sú vytvorené inštitucionálne podmienky a treba vytvoriť dostatočné finančné

a materiálne predpoklady na rozvoj environmentálneho a ekologického vzdelávania a výučby v SR.

V uplynulom období sa uskutočnili v súlade s odporúčaniami konferencie, viaceré špecializované odborné podujatia pre niektoré stupne a formy vzdelávania.

Z odporúčaní sekcie pre vysoké školy a univerzity tretieho veku sa len na niektorých vysokých školách postupne pristupuje k environmentalizácii a ekologizácii študijných plánov. Postupne sa dopĺňajú študijné aprobácie z environmentalistiky v učiteľskom smere na niektorých vysokých školách (v Nitre, Bratislave, Banskej Bystrici). Vznikajú tiež ďalšie katedry a špecializácie, či už priamo z ekológie a environmentalistiky, alebo s rôznymi špeciálnymi zameraniami. Celkovo je na 24 fakultách viac ako 40 odborov alebo špecializácií s environmentálnym zameraním.

O oblasť informatiky sa sústavné stará Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave, ktorá udrzuje a aktualizuje databázu environmentálnej ekologickej problematiky. Táto úloha je zakotvená aj v opatreniach uznesenia vlády SR č. 846. Začali sa práce na viacerých terminologických slovníkoch z ekologickej a environmentálnej problematiky. Tieto práce sa musia skoordinať. Na Fakulte ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene a Fakulte prírodných vied UKF v Nitre sa zaviedlo praktické seminárne štúdium, ktoré podporuje aktívny prístup pri získavaní vedomostí a uplatňovanie syntetického prístupu.

Akreditačná komisia zriadila osobitnú pracovnú skupinu pre ekologickú a environmentálnu problematiku. Ministerstvo školstva SR začalo sústreďovať podklady o profiloch absolventov ekologického a environmentálneho zamerania.

V sekcii pre stredné školy konštatovali, že väčšina odporúčaní bola splnená, alebo sa priebežne plní. Prínosom je fakt, že na základných a stredných školách boli od r. 1996 zavedené nové učebné osnovy na základe environmentálneho minima a od r. 1997 boli na stredných školách v učebných osnovách výrazne posilnené environmentálne a ekologické hľadiská.

Spracované výsledky prieskumu environmentálneho vedomia žiakov stredných škôl boli prezentované na tejto konferencii. Na II. národnej konferencii, ale aj na špecializovaných podujatiach, boli prezentované publikácie s environmentálnou problematikou, zväčša ako súčasť pracovných materiálov, ale aj ako výstavky. Nepodarilo sa v Slovenskej televízii vytvoriť ucelený systém ekologicky a environmentálne zameraných programov.

V záujmovej a mimoškolskej činnosti sa priebežne zabezpečuje prehlbovanie komunikácie a spolupráce pri environmentálnej výchove medzi štátnymi a mimovládnyimi organizáciami. Podporujú sa v tomto smere projekty, na ktoré sa poskytujú granty. Možností pre environmentálnu výchovu v teréne je dostatok, ale treba naďalej pracovať na zmenách a doplnkoch učebných osnov v rámci štandardného vyučovacieho procesu. Vzhľadom na finančnú situáciu v školstve nebolo možné vytvoriť podmienky účasti na programoch centier environmentálnej výučby. Nezriadil sa špecializovaný fond na podporu environmentálnej výchovy, zatiaľ túto funkciu plní niekoľko domácich a zahraničných fondov, ktoré financujú konkrétne projekty (REC, Fond Pro-Slovákia, MŽP SR). V r. 1998 bolo z 32 navrhnutých projektov

finančne podporených 21 sumou 1 milión Sk z rozpočtu MŽP SR. Regionálne environmentálne centrum z navrhnutých 39 projektov podporilo 15 sumou približne 450 000,- Sk. Nepodarilo sa vyvolať snahu o legislatívnu podporu sponzorovania environmentálnej výchovy. Bude treba riešiť otázku vstupovania centier voľného času a centier environmentálnej výchovy do vyučovacieho procesu. V nadväznosti na 28. Generálnu konferenciu UNESCO, termíny "školské vzdelávanie" a "mimoškolská výchova", používané na Slovensku, nie sú v rozpore s pojmom "celoživotné vzdelávanie", ktorý odporúča táto konferencia UNESCO.

Z prehľadu vyplýva, že prijaté odporúčania z I. národnej konferencie prispeli k významnému posunu v starostlivosti o environmentálnu výchovu a vzdelávanie na úrovni riadenia a štátnej správy.

Účastníci konferencie odporúčajú:

1. Ministerstvu školstva SR, aby v spolupráci s Ústrednou radou pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie zabezpečilo usporadúvanie národných konferencií o stratégii environmentálnej výchovy a vzdelávania v pravidelných dvojročných intervaloch.

2. Zainteresovaným rezortom, inštitúciám a mimovládny organizáciám, aby pri organizovaní špecializovaných seminárov svoju činnosť koordinovali v súčinnosti s Ústrednou radou pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie.

3. Ústrednej rade pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie a zainteresovaným rezortom, aby vyvinuli iniciatívu a podporili prípravu systému environmentálneho vzdelávania na dvoch úrovniach tak, aby sa na aktuálnej úrovni urýchlene zapojili do ekologickej a environmentálnej výučby všetky stupne vzdelávania a súčasne sa vypracovala a do praxe uviedla postupná úroveň vzdelávania na systémovom princípe.

4. V súlade s opatreniami vlády na zabezpečenie plnenia jej uznesenia č. 846/97 dobudovať na MŽP SR útvary pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie na zabezpečovanie činnosti Ústrednej rady pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie a koordináciu nadrezortných úloh v tomto smere.

5. Medzi priority Štátneho fondu pre životné prostredie zaradiť podporu projektov zameraných na environmentálnu výchovu a vzdelávanie, v súlade s opatreniami vlády na realizáciu Konceptie environmentálnej výchovy a vzdelávania, schválenej uznesením vlády č. 846/97.

Vysoké školy a univerzity tretieho veku

Účastníci sekcie pre vysoké školy a univerzity tretieho veku odporúčajú:

- Stálej komisii pre ekologickú a environmentálnu výchovu a vzdelávanie pri MŠ SR naďalej sledovať a podporovať plnenie odporúčaní I. národnej konferencie, ktoré majú pre svoju aktuálnosť dlhodobú platnosť.

- Prehodnotiť a systémovo usporiadať nový nesystémovo koncipovaný zoznam študijných odborov a špecializácií na vysokých školách, ktorý obsahuje odbor Životné prostredie a viaceré environmentálne a ekologické špecializácie. Podobne i zoznam vedných odborov pre doktorské štúdium obsahuje okrem ekológie aj environmentalistiku, tiež nesystémovo zaradenú do špeciálnych technických vied. Je žiaduce, aby environmentalistika tvorila samostatnú skupinu vedných odborov.

- Venovať pozornosť definovaniu nových pojmov v zozname študijných a vedných odborov, platných pre vysoké školy.

- Všetkým vysokým školám uvážiť zaradenie predmetu Ekologické základy životného prostredia alebo Environmentálna ekológia do učebných plánov pre I. ročník.

- Zaradiť do bakalárskeho štúdia environmentálneho manažérstva v dostatočnej miere aj ekonomické vzdelanie.

Stredné školy

Účastníci sekcie pre stredné školy odporúčajú:

- Konceptiu environmentálnej výchovy a vzdelávania rozpracovať na každom stupni riadenia štátnej správy v školstve na vlastné podmienky a zabezpečiť jej dlhodobú realizáciu v praxi škôl a školských zariadení.

- Poznatky a závery z inšpekčnej kontroly uplatňovania učebných osnov environmentálnej výchovy na základných a stredných školách, ktorá sa uskutočnila v školskom r. 1997/98, poslať na všetky krajské a okresné úrady.

- Na základe skúseností s realizáciou nadpredmetových učebných osnov vypracovať modelové odbornometodické materiály pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie v jednotlivých učebných predmetoch na základných a stredných školách.

- Pokračovať v organizovaní regionálnych, okresných a krajských podujatí pre učiteľov, zamerané na špecifické problémy environmentálnej výchovy na jednotlivých stupňoch a druhoch škôl.

- Pri úpravách učebných plánov základných a stredných škôl neznižovať hodinovú dotáciu prírodovedných predmetov, v ktorých sa dominantne realizuje environmentálna výchova.

- Vyriešiť rozpor medzi učebnými osnovami biológie a hodinovou dotáciou tohto predmetu pre jednotlivé ročníky gymnázia so štvorročným štúdiom pri postupe podľa alternatívneho učebného plánu.

- Učebné plány, učebné osnovy pre základné školy a stredné školy a ďalšie odbornometodické materiály zaslať aj na fakulty vysokých škôl pripravujúce učiteľov.

lostného chápania krajiny až po koncepciu krajiny z hľadiska všeobecnej systémovej teórie.

V kapitole *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja* sa pozornosť venuje tým danostiam krajiny, ktoré človek využíva. Krajina sa všeobecne chápe ako prírodný zdroj, ktorý možno interpretovať ako:

- hmotný prírodný zdroj,
- priestor a poloha ako nezmeniteľné nehmotné prírodné zdroje,
- potenciál krajiny.

Šiesta kapitola *Požiadavky spoločnosti na krajinu – záujmy a zdroje* vychádza z predchádzajúcej a zameriava sa na strety záujmov pri využívaní zdrojov krajiny. Krajina svojimi vlastnosťami, zdrojmi a potenciálom znamená určitú ponuku pre rozvoj spoločnosti. Ak nastane nesúlad medzi záujmami a zdrojmi, vznikajú ekologické problémy v krajine.

Posledná kapitola *Niektoré aspekty krajiny z hľadiska trvalej udržateľnosti* si všima krajinnoekologické aspekty, ako ekologickú stabilitu, ekologickú únosnosť, zafariziteľnosť krajiny antropickými aktivitami, stres v krajine.

V závere autori poukazujú na skutočnosť, že hoci význam krajinnoekologických podkladov na zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja sa nespochybňuje, v praxi sa návrhy na ekologizáciu hospodárenia v krajine presadzujú len veľmi ťažko. Preto je nevyhnutné, aby rozhodovanie o racionálnom využívaní krajiny bolo podložené všestrannými krajinnoekologickými znalosťami a podkladmi, ktoré budú rovnocenné s technologickými a ekonomickými.

Publikácia *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja* je komplexným teoretickým pohľadom na pojem trvalá udržateľnosť rozvoja

z pozície krajinnej ekológie. Môže pomôcť technicky zameraným odborníkom v oblasti zmien priorit v kritériách rozhodovania v plánovacej praxi, ako aj v procese výučby študentov na tých odboroch vysokých škôl, ktoré sa zaoberajú životným prostredím a krajinou.

Organickým pokračovaním tejto práce je publikácia L. Miklósa a Z. Izakovičovej: **Krajina ako geosystém**, ktorá nedávno vyšla vo vydavateľstve Veda. V rovnakej sérii by sa mala v blízkej budúcnosti objaviť aj posledná časť tejto trilógie – **Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja Slovenska** od kolektívu riešiteľov grantového projektu *Ekologické indikátory trvalo udržateľného rozvoja*, z Ústavu krajinnej ekológie SAV v Bratislave.

Marta Dobrovodská

Dokončenie zo s. 227

- Väčšiu integráciu a kooperáciu výučby v oblasti ekológie a environmentalistiky na všetkých typoch a stupňoch škôl s prioritnou orientáciou na výchovu k ekologickému vedomiu a zásadám trvalo udržateľného rozvoja.

- Vytvárať podmienky na realizáciu environmentálnej výchovy a vzdelávania vyučovaním priamo vo voľnej prírode a krajine.

- Na nasledujúcej národnej konferencii vytvorí sekciu stredných odborných škôl a stredných odborných učilísk.

- Na umocnenie environmentálneho pôsobenia na školách zabezpečiť organizačne i finančne prírodovednú súťaž. Poznaj a chráň prírodu svojej vlasti.

Základné školy a predškolské zariadenia

Účastníci sekcie pre základné školy a predškolské zariadenia odporúčajú:

- Venovať i naďalej pozornosť plneniu odporúčaní prijatých na I. národnej konferencii pre základné školy a predškolské zariadenia, ktoré majú dlhodobú platnosť.

- Nadviazať širšiu a účinnejšiu spoluprácu materských a základných škôl s mimovládnyimi organizáciami a inštitúciami s environmentálnym zameraním.

- Zabezpečiť legislatívne podmienky tiež v podobe úväzkov a ohodnotení pre koordinátorov environmentálnej výchovy na školách.

- Realizovať environmentálnu výchovu alternatívne aj prostredníctvom vyučovania v blokoch a cez projekty. Súčasne uplatňovať integrované tematické vyučovanie.

- Umožniť lepšie využívať školské priestory v čase mimoškolskej prevádzky na environmentálnu výchovu a podporiť súťaž s environmentálnou problematikou.

- Vytvorí predpoklady na dlhodobé prepojenie materských, základných a stredných škôl a zabezpečiť súčasne spätnú väzbu pri environmentálnom výchovno-vzdelávacom procese.

Mimookolská výchova a mimovládne organizácie

Účastníci sekcie environmentálnej výchovy a vzdelávania v rámci mimookolskej výchovy a mimovládnych organizácií odporúčajú:

- Všetkými dostupnými prostriedkami uplatňovať vo verejnom živote, pri mimookolskom vzdelávaní, zákon NR SR č. 171/98 Z.z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí.

- Na úrovni okresných a krajských

úradov štátnej správy zriadiť pracovné miesta pre problematiku environmentálnej výchovy, koordináciu environmentálnych aktivít v regióne a poskytovanie informácií o životnom prostredí. Na tieto miesta prijímať prednostne absolventov vysokých škôl s environmentálnym zameraním. Súčasne v rozpočte vyčleniť finančné zdroje na podporu regionálnych projektov environmentálnej výchovy.

- Zvyšovať environmentálne povedomie obyvateľstva prostredníctvom masmédií. V širšej miere propagovať v médiách problematiku životného prostredia a pre školskú a mimookolskú výchovu vo väčšej miere využívať jestvujúce časopisy s environmentálnym zameraním.

- Do spolupráce pri monitorovaní životného prostredia zapájať laických i profesionálnych odborníkov a občanov. Na prezentáciu environmentálnych aktivít využívať tlač a iné masmédiá.

- Inovovať zastarané environmentálne expozície v múzeách na Slovensku a zabezpečiť stabilizáciu odborných lektorských zborov v organizáciách, ktoré vykonávajú environmentálnu výchovu.

zostavil:

Milan Ružička